

Bestuurlijke Netwerkaart

Noordzee en zeescheepvaart België

Nederlandse Academie
voor Crisisbeheersing en Brandweerzorg
Postbus 7010
6801 HA Arnhem
Kemperbergerweg 783, Arnhem
www.nipv.nl
info@nipv.nl
026 355 24 00

Colofon

Ondanks de aan de samenstelling van de tekst bestede zorg kan de samensteller geen aansprakelijkheid aanvaarden voor schade ontstaan door eventuele fouten c.q. onvolkomenheden in deze publicatie.

Om deze publicatie te kunnen blijven ontwikkelen en verbeteren, ontvangen wij graag commentaar en suggesties ter verbetering. Vragen of opmerkingen kunt u sturen naar info@nipv.nl, onder vermelding van Bestuurlijke Netwerkkarten.

© Nederlands Instituut Publieke Veiligheid (NIPV) en provincie Noord-Holland, 2025

Auteur(s)	Merijn ten Dam
Contactpersoon	Merijn ten Dam

Datum	2025
Status	Handboek - werkversie
Versie	202511

Wij hechten veel belang aan kennisdeling. Delen uit deze publicatie mogen dan ook worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding.

Noordzee en zeescheepvaart België

Crisistypen	> scheepvaartongeval (brand, explosie, aanvaring) > in zee neergestort luchtvaartuig > gevolgen van een ongeval (voor milieu, visserij, scheepvaartverkeer, en evt. gezondheid kustbevolking, zeeweringen / andere waterstaatswerken, toerisme) > schepen in nood > verontreiniging als gevolg van ongeoorloofde lozing > andere crises die verkeersmaatregelen of andere maatregelen vereisen (zoals een terroristische dreiging)
-------------	--

Bevoegd gezag	> kapitein > On Scene Commander > havenkapitein > MRCC Oostende: opsporing en redding / <i>search and rescue</i> > Directeur Commandopost Operaties > Vlaams minister van mobiliteit/agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust > federale overheidsdiensten met bevoegdheid op zee > gouverneur van West-Vlaanderen > federaal minister Veiligheid en Binnenlandse Zaken
---------------	--

Soorten maatregelen	> eigen maatregelen kapitein en eigenaar/beheerder > incidentenbestrijding op zee > opsporing en redding (<i>search and rescue</i>) en aëronautische opsporing en redding > maatregelen landzijde, in het bijzonder opvang slachtoffers > scheepvaartverkeersmaatregelen > maatregelen bij een verontreiniging > maatregelen bij een obstakel in de vaarweg > maatregelen ten aanzien van havens, waaronder toelating en havenbeveiliging > operationele en bestuurlijke coördinatie
---------------------	---

Zeegebieden

- > Voor de rampenbestrijding op zee is voor België van belang het onderscheid tussen de territoriale zee, de exclusieve economische zone (EEZ) en de volle zee.
- > De territoriale zee heeft een breedte van 12 zeemijlen (ruim 22 km), gerekend vanaf de kust. Een kuststaat is hier volledig soeverein met dien verstande dat die soevereiniteit is beperkt door het recht op onschuldige doorvaart van buitenlandse schepen ('schepen onder vreemde vlag').
- > Als er sprake is van een ongeval, dan kan een kuststaat tegen een buitenlands schip optreden, aangezien er dan niet meer sprake is van onschuldige doorvaart. Staatsschepen en staatsluchtvaartuigen vormen daar een uitzondering op, zie hierna.
- > De exclusieve economische zone (EEZ) is een gebied voorbij de territoriale zee tot een afstand van maximaal 200 zeemijlen uit de kust of tot de grens met naburige EEZ's (voor België: Nederland, Engeland, Frankrijk). De kuststaat voert in dat gebied functioneel bestuur, dat wil zeggen gezag op een beperkt aantal terreinen zoals de opsporing en winning van natuurlijke rijkdommen en de voorkoming en bestrijding van verontreinigingen. Dit heeft tot gevolg dat verschillende maatregelen, met name verkeersmaatregelen, alleen mogelijk zijn tot aan de grens van de territoriale zee, niet in de Belgische EEZ. Optreden in de EEZ is beperkt tot de bestrijding van (dreigende) verontreinigingen (naast opsporing en redding, zie hierna).
- > Optreden in de EEZ van buurlanden is bij een (dreigende) verontreiniging in bepaalde omstandigheden ook mogelijk: *bijvoorbeeld in de Britse EEZ bij een ongeval op zee dat niet bedreigend is voor Britse belangen, maar wel bedreigend is voor de Belgische kust of daarmee*

samenhangende belangen door de heersende richting van wind of stroming.

- > Kenmerkend voor de volle zee is de afwezigheid van territoriaal gezag van een staat. Een schip op volle zee valt exclusief onder de jurisdictie van de vlaggestaat: de Belgische overheid kan in principe dus alleen en als enige optreden tegen Belgische schepen op volle zee.

Beheer

- > Ten aanzien van het beheer bestaat een onderscheid tussen:
 - Waterbeheer is aan de orde bij een (dreigende) verontreiniging.
 - Vaarwegbeheer (ook bakbeheer genoemd) is aan de orde bij het opruimen van obstakels en wrakken.
 - Nautisch beheer: het treffen van verkeersmaatregelen op het water kan aan de orde zijn bij een ongeval, bij een verontreiniging, bij ongeregelheden of bij een terroristische aanslag (of bij een dreiging van deze incidenten / crises).

Nautisch en vaarwegbeheerders

- > Het nautisch beheer in de territoriale zee (daarbuiten is geen sprake nautisch beheer) berust bij het Vlaams Gewest en wordt uitgevoerd door het agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust (MDK).
- > Het nautisch beheer in het Scheldegebied wordt uitgeoefend door de Gemeenschappelijke Nautische Autoriteit (Nederland/RWS en Vlaams Gewest/MDK).
- > Het vaarwegbeheer in de territoriale zee berust bij het Vlaams Gewest en wordt uitgevoerd door het agentschap MDK.
- > De Vlaamse minister van Mobiliteit en openbare werken is bestuurlijk verantwoordelijk voor het nautisch en vaarwegbeheer in de territoriale zee.

Waterbeheerder

- > Het waterbeheer van de Noordzee (EEZ) ligt bij de federale minister voor het mariene milieu, ressorterend onder de Federale overheidsdienst (FOD) Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu. Incidentenbestrijding op zee
- > Opsporing en redding (*search and rescue* – SAR) binnen de EEZ van in nood verkerende bemanningen en passagiers van schepen, mijnbouwinstallaties en luchtvaartuigen wordt gecoördineerd door het Maritiem Reddings- en Coördinatiecentrum (MRCC) van het agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust van het Vlaams Gewest. De uitvoering ligt bij verschillende reddingsdiensten en de rederij Vloot dab van het agentschap MDK en voor de aeronautische SAR de Belgische luchtmacht (40ste Smaldeel Koksijde). De marine en de scheepvaartpolitie kunnen assistentie verlenen.
- > De kapitein of eigenaar (of iemand anders die het beheer over het schip voert) dient bij een ongeval zelf de nodige voorzieningen te treffen, waaronder het voorkomen of beperken van de gevolgen van het ongeval voor de scheepvaart en het milieu. Hier valt ook het sluiten van een bergingsovereenkomst onder.
- > Optreden van overheidswege (afgezien van opsporing en redding - SAR) is gekoppeld aan de gevolgen van een ongeval:
 - verontreiniging met gevaar voor de kust (of daarmee samenhangende belangen: zoals gezondheid van de kustbevolking en het mariene milieu, maritieme bedrijvigheid, toeristische attracties); dit kan ook slaan op de lucht boven zee, bijvoorbeeld een ongeval met tanker waarbij een gaswolk richting de kust drijft
 - ernstige belemmering van de scheepvaart

- ernstige schade aan zeeweringen, andere waterstaatswerken of installaties.
- > De (federale) waterbeheerder en de federale scheepvaartpolitie, marine en gezagvoerders van patrouillevaartuigen kunnen in geval van een (dreigende) verontreiniging, vanwege een ongeval of illegale lozing, de nodige bevelen geven aan schepen en maatregelen nemen.
- > De nautisch- en vaarwegbeheerder en de federale scheepvaartpolitie kunnen in de territoriale zee de nodige bevelen geven aan schepen en (verkeers)maatregelen nemen ter bescherming van (het goede verloop van) het scheepvaartverkeer en de waterstaatswerken.
- > De uitvoering geschiedt in samenwerking met andere federale en gewestelijke overheidsdiensten met bevoegdheden op zee, binnen de Belgische Kustwacht. De Kustwacht is een samenwerkingsverband en heeft als zodanig geen bevoegdheden.

Crisisbeheer

- > In tegenstelling tot Nederland vindt opschaling bij incidenten op de Noordzee plaats binnen de algemene keten crisisbeheer (rampenbestrijding), met dien verstande dat er direct naar de provinciale fase wordt opgeschaald door West Vlaanderen en vervolgens naar de federale fase. Zie hieronder en *Bestuurlijke Netwerkaart Crisisbeheer België*.

Operationele coördinatie

- > Conform het ANIP Noordzee kan bij multidisciplinair optreden op de Noordzee besloten worden op te schalen. De operationele coördinatie komt dan te liggen bij de directeur van de Commandopost operaties (Dir-CP-Ops). Als het primair een security incident (gijzeling, kaping, ontvoering, etc.) betreft, dan levert de politie de Dir-CP-Ops.
- > De Dir-CP-Ops coördineert slechts; hij kan als zodanig geen bevelen geven aan de hulpdiensten, uitgezonderd de diensten die

in zijn reguliere functie al onder zijn gezag staan

- > De Dir-CP-Ops draagt de volledige verantwoordelijkheid van de beleidscoördinatie in afwachting van de installatie van een (provinciale of federale) coördinatiecomité.
- > De On Scene Commander (OSC) coördineert de uitvoering ter plekke, al naar gelang bijgestaan door een *On Scene Co-ordinator* SAR en/of een *On Scene Co-ordinator* milieu. In de Belgische zeegebieden zal de OSC in geval van multinationale bestrijding fungeren als zogeheten “*Supreme On Scene Commander*”.
- > De OSC handelt onder de operationele controle en opdrachten van de Dir-CP-Ops.
- > In de volle zee is de OSC bevoegd namens België op te treden bij verontreinigingen die de Belgische kust of daarmee samenhangende belangen bedreigen.
- > Indien er sprake is van gevolgen voor landzijde, in het bijzonder opvang slachtoffers, zal de noodplanning aan landzijde geactiveerd worden (zie *BNK Noodplanning België*).

Provinciale beleidscoördinatie

- > Conform het ANIP Noordzee kan de gouverneur van West Vlaanderen het provinciale niveau afroepen. De gouverneur wordt daarmee verantwoordelijk voor het algehele beleid, de communicatie en de bestuurlijke afstemming. Hij bewaakt tevens de operationele samenwerking en verstrekt de Dir-CP-Ops zo nodig opdrachten. De Dir-CP-Ops rapporteert aan de gouverneur.
- > De gouverneur van West Vlaanderen kan ten behoeve van de bestrijding zaken en prestaties opvorderen.
- > De gouverneur is bevoegd om maatregelen te nemen rondom schepen in nood: hij kan een vluchthaven aanwijzen

en zo nodig ook bevoegdheden uitoefenen van gewestelijke en federale overheidsdiensten op zee, bijvoorbeeld ter bescherming van het mariene milieu of voor het nemen van verkeersmaatregelen¹

- > De gouverneur wordt bijgestaan door het Provinciaal Coördinatiecomité met daarin vertegenwoordigers van Vlaamse en federale overheidsdiensten. Uitgangspunt is dat de gouverneur zorgdraagt voor unanieme besluitvorming binnen het coördinatiecomité, of desnoods bij meerderheid van stemmen. Bij staken van de stemmen heeft de gouverneur als voorzitter de doorslaggevende stem.
- > De gouverneur fungeert tevens als internationaal contactpunt.

Federale beleidscoördinatie

- > Conform het ANIP Noordzee kan de minister van Binnenlandse Zaken opschalen (op verzoek van de gouverneur of vanwege bijvoorbeeld een terroristische dreiging of nucleair incident) naar het federale fase. In het Federale Coördinatievergadering wordt door deskundigen van de betrokken federale en gewestelijke diensten de besluitvorming voorbereidt voor de beleidscel. In het beleidscel nemen de betrokken federale en regionale (gewestelijke) ministers zitting.
- > Het nationaal crisiscentrum (NCCN) ondersteunt de Federale Coördinatievergadering en zit het voor.
- > De gouverneur blijft verantwoordelijk voor de uitvoering van de beleidscoördinatie en de Dir-CP-Ops voor de operationele coördinatie, binnen de daarvoor gegeven kaders en opdrachten vanuit het Federale Coördinatiecomité

Buitenlandse schepen ('schepen onder vreemde vlag')

- > De Belgische staat is volledig soeverein ten aanzien van buitenlandse incidentschepen in de territoriale zee, met uitzondering van buitenlandse staatsschepen.

- > Buitenlandse staatsschepen dienen zich te houden aan de Belgische wetgeving, maar de tenuitvoerlegging daarvan is afhankelijk van toestemming van de vlaggestaat.

Havens

- > De havens zijn autonome gemeentelijke bedrijven. Het overheidsgezag ligt bij de gemeente. Ongevallen in het havengebied die nopen tot gecoördineerd optreden vallen onder de reguliere noodplanning (zie *BNK Noodplanning België*).
- > De havenkapitein-commandant voert in de haven de politie- en beheertaken uit. De commandant kan schippers de nodige bevelen geven ter handhaving van de openbare orde en veiligheid, ter regeling van het scheepvaartverkeer en ter bescherming van het milieu en van de veiligheid van het havengebied.
- > Het agentschap MDK van het Vlaams Gewest, als ook de scheepvaartpolitie, kunnen schepen die een gevaar vormen of dreigen te vormen voor de veiligheid van het vaartuig zelf of van de scheepvaart, of voor de haven en kunstwerken of voor het milieu in 't algemeen, de toegang tot havens regelen, beperken of weigeren.
- > De exploitant is verantwoordelijk voor de beveiliging van de haven.
- > De minister van Binnenlandse Zaken van België kan vanwege een terroristische of andere dreiging extra structurele of incidentele beschermingsmaatregelen nemen. Voor de handhaving van de openbare orde kan de burgemeester ook beschermingsmaatregelen nemen, zo lang die niet in strijd zijn met de maatregelen van de minister. De beschermingsmaatregelen worden uitgevoerd door de politie.

Bilaterale afstemming België-Nederland

- > In geval van een dreigende verontreiniging van het natuurgebied "De Zwin" vanuit de Noordzee zijn afspraken gemaakt over de afstemming tussen de betrokken Belgische en Nederlandse

partijen. De betrokken Belgische en Nederlandse overheden overleggen in geval van een (dreigende) verontreiniging van of ramp in de Zwin met elkaar om te komen tot gezamenlijke maatregelen (de regeling is verouderd).

Internationale SAR-afspraken

- > Reeds in gang gezette of gecontracteerde hulpverlening op een schip kan bij overschrijding van internationale grenzen doorgang vinden.
- > SAR-eenheden kunnen, als zij als eerste ter plaatste kunnen zijn, ook buiten hun gebied hulpverlening. De SAR-eenheid informeert terstond de MRCC (kustwachtcentrale) van de desbetreffende kuststaat. De MRCC van de kuststaat is in dergelijke gevallen in principe verplicht toegang te verlenen tot haar gebied.
- > De (buitenlandse) SAR-eenheid valt onder de aansturing van de MRCC van de kuststaat, tenzij die MRCC anders beslist.
- > Internationale bijstandsverzoeken lopen via de desbetreffende MRCC's (kustwachtcentrales).

Internationale samenwerking

- > Staten zijn verplicht bij incidenten op schepen de vlaggestaat te informeren, als ook staten die gevolgen kunnen ondervinden van het incident, bijvoorbeeld in geval van olieverontreiniging.
- > De staten grenzend aan de Noordzee hebben afspraken gemaakt over bijstandverlening voor de bestrijding van grootschalige verontreiniging op zee.
- > De Noordzeestaten hebben tevens principe-afspraken gemaakt over de operationele samenwerking waarin elk betrokken land een eigen OSC levert die het bevel voert over de eigen eenheden, en de kuststaat de "Supreme On Scene

Commander”, die de totale operatie coördineert.

Europese Unie & Internationale Maritieme Organisatie

- > Het Europees Agentschap voor maritieme veiligheid (*European Maritime Safety Agency* - EMSA):
 - beheert informatiesystemen ten behoeve van maritieme veiligheid en bescherming van het mariene milieu
 - heeft waakvlamcontracten gesloten inzake het leveren van bijstand voor de bestrijding van verontreinigingen (*Network of Stand-by Oil Spill Response Vessels*).
- > In het kader van de Internationale Maritieme Organisatie (IMO) zijn verdragen tot stand gekomen inzake onder meer olieverontreinigingen en opsporing en redding. De IMO zelf vervult geen rol in de responsfase, maar dient wel te worden geïnformeerd in geval van een ernstige olieverontreiniging.
- > Door de IMO en de EU zijn normen voor de beveiliging van havens en schepen ontwikkeld, in het bijzonder na de 9/11 aanslagen. Op grond daarvan worden onder meer de genoemde niveaus van beveiliging afgekondigd.

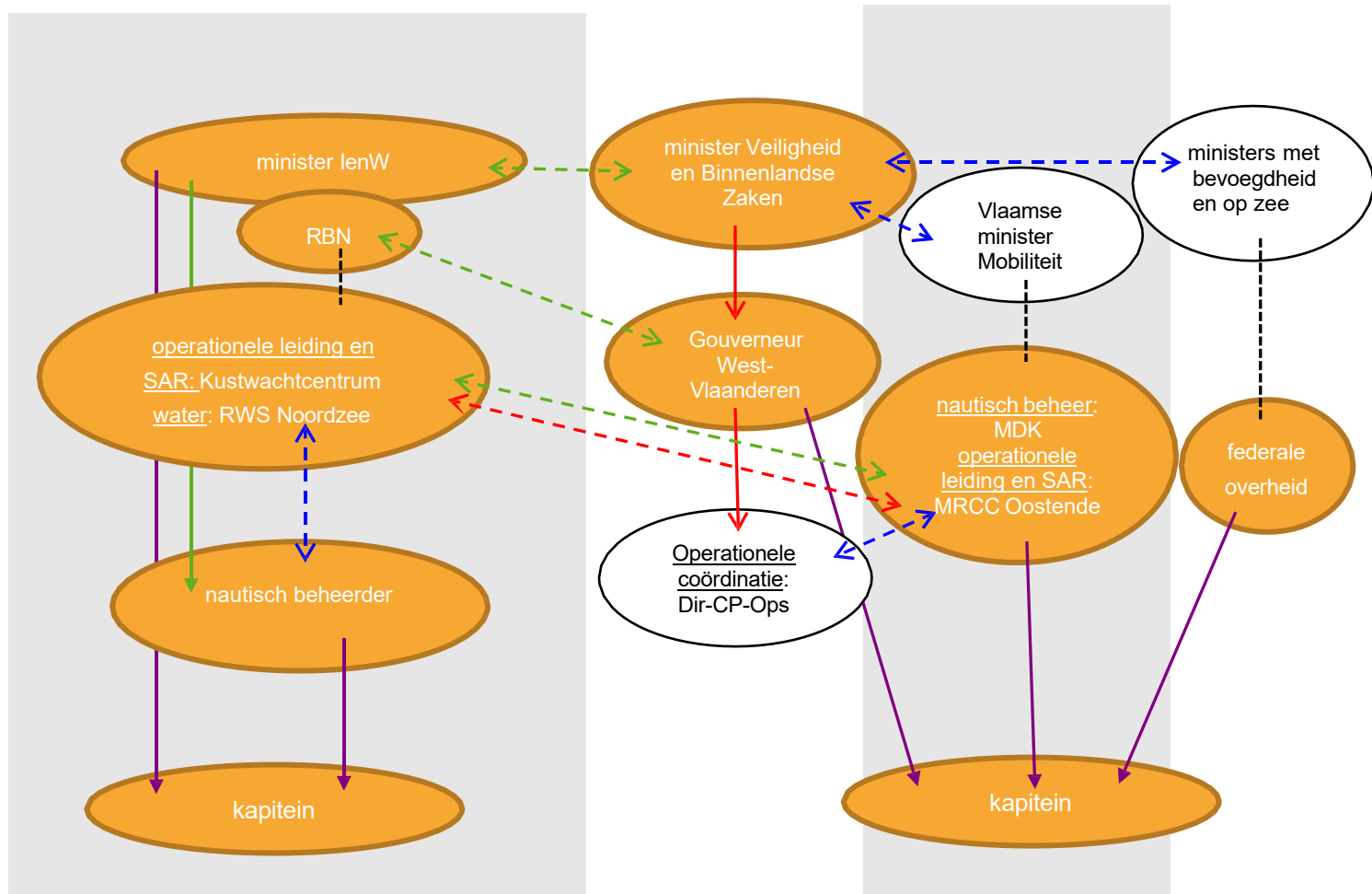
functionele ketens water/scheepvaart Noordzee Nederland

functionele ketens water/scheepvaart Noordzee België

rampenbestrijding
coördinatie

scheepvaart
SAR

waterbeheer

RBN Regionaal Beheersteam Noordzeerampen
SAR Opsporing en redding / *search and rescue*
MRCC Maritiem Reddings- en Coördinatiecentrum
MDK agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust
Dir-CP-Ops Directeur Commandopost Operaties
BiZa Binnenlandse Zaken
OCS On Scene Commander
I&W Infrastructuur en Waterstaat

Minister met bevoegdheid op zee:
 federale minister Mobiliteit, federale minister Noordzee, federale minister Volksgezondheid,